

INTERVIEW

Marieke van Twillert
m.van.twillert@medischcontact.nl
@medischcontact

LOUISE FRESCO SCHREEF ROMAN OVER ENGAGEMENT VAN EEN TROPENARTS

‘Een leven zonder idealen is een arm leven’

Wetenschapper, universiteitsbestuurder en columnist – Louise Fresco is het allemaal. En schrijfster bovendien. In haar jongste roman, *De idealisten*, worstelt een bevlogen arts met zijn idealen in Afrika. Waarom was hij hier ook alweer?

KICK SMEETS

Als 16-jarige wilde Louise Fresco nog arts worden – tropenarts welteverstaan. ‘Ik wilde iets nuttigs doen in de tropen.’ Het was eind jaren zestig, de tijd van hongersnood in Biafra ten gevolge van een burgeroorlog in Nigeria. Tv-beelden van hongerende kinderen gingen de wereld over. ‘Met alle naïviteit van die tijd dacht ik: je kunt mensen wel beter maken, maar als ze niks te eten hebben dan los je het probleem niet op.’ Het werd dus de Landbouwniversiteit Wageningen. ‘Wat totaal niet voor de hand lag in mijn familie. Mijn vader was hoogleraar filosofie, ik was voorbestemd iets netjes te studeren zoals kunstgeschiedenis of een taal. Ik heb er nooit een seconde spijt van gehad’, zegt Louise Fresco in haar directiekamer van wat inmiddels Wageningen University & Research heet. Ze is er sinds 2014 voorzitter van de raad van bestuur. Fresco heeft het druk, de universiteit bestaat honderd jaar en er moeten festiviteiten worden gepland. Maar ze is gewend met haar tijd te woekeren: als landbouw- en voedselkundige, bestuurder, columnist voor onder meer NRC, als schrijver. Onlangs verscheen haar roman *De idealisten*, sluitstuk van een trilogie, die los te lezen is.

Hiermee heeft Fresco de boekenwereld een nieuwe doktersfiguur geschonken: de getrobleerde Zwitserse tropenarts Benjamin Marcus, moederziel alleen in een afgelegen missiepost aan een rivier. In dit verhaal over engagement, dat zich in een naamloos Afrikaans land afspeelt, worstelt de tropenarts – ja, met wat eigenlijk niet? Overdag probeert hij hygiëne erin te pompen en geeft hij de nonnen standjes, bevecht hij de ‘achterlijke’ ideeën van de dorpsbewoners die slechts naar de dokter gaan als de geesten en medicijnmannen het toestaan. ’s Avonds debatteert hij met

LOUISE FRESCO

Louise O. Fresco (Meppel, 1952) is sinds 2014 voorzitter van Wageningen University & Research (WUR), de universiteit waar ze in 1986 promoveerde op het gebied van tropische plantenteelt en productiesystemen. Fresco heeft meerdere academische functies in binnen- en buitenland, waaronder lid van de KNAW en corresponderend lid van de Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen in België. Ze schrijft columns voor NRC en heeft meerdere non-fictiepublicaties op haar naam staan. Zo schreef ze *Hamburgers in het paradijs* (2012) en *Kruisbestuiving – over kennis, kunst en het leven* (2014, nu in herdruk verkrijgbaar). Het onlangs verschenen *De idealisten* is haar vierde roman, na *De kosmopolieten* en *De utopisten* uit respectievelijk 2003 en 2007, die samen een drieluik vormen. De novelle *De tuin van de sultan van Rome* (2005) beschrijft de vluchtelingencrisis vanuit de ogen van een jonge vluchteling.

‘Ik heb meer dan eens een arts geassisteerd bij noodgevallen’

de paters over geloof. ’s Nachts bezoekt het verleden hem, een mislukte liefde en zijn joodse ouders in Europa. De enige met wie Marcus enige connectie heeft, is een blinde en gehandicapte jongen, Ndidi.

Medische interesse

Hoewel Fresco zich gedurende haar loopbaan van meet af aan heeft beziggehouden met voeding, bleef haar interesse in het medische vak. ‘Na mijn afstuderen was mijn eerste echte baan in Nieuw-Guinea. Voordat ik vertrok, vroeg ik aan de studenten-artsen hier, dat waren huisartsen, of ze me de basics konden leren. Zo iets is nu ondenkbaar, in die tijd kon dat nog gewoon. Ook werkte ik me door twee medische handboeken voor missionarissen, enorme pillen. Dus toen ik vertrok, kon ik wel een paar dingen. Stuitgeboortes begeleiden, infuus aanleggen, enigszins spalken. Dat was heel leuk. Ik heb meer dan eens een arts geassisteerd bij noodgevallen.’

Toen Fresco besloot een boek te schrijven over engagement in Afrika, was het logisch als hoofdpersoon een arts te nemen, zegt ze. ‘Zijn aanwezigheid is de meest directe manier waarop de westerse wetenschap zich bemoeit met het reilen en zeilen daar.’ Ze benadrukt dat Marcus een fictief figuur is. ‘Ik ken niemand die op hem lijkt, maar hij is wel opgebouwd uit mensen die ik heb gezien. Ik heb een tijd doorgebracht in Afrikaanse landen, waar ik veel verschillende artsen heb ontmoet. Zo bewaar ik warme herinneringen aan wijlen Hans Rosling, de Zweedse arts en epidemioloog met wie ik vanaf onze tijd in Congo heb gewerkt. Ik heb recht willen doen aan de inzet van een tropenarts in zulke erbarmelijke omstandigheden.’

Marcus is exponent van de jaren zestig, de generatie bevlogen artsen die Artsen zonder Grenzen oprichtten of de voorloper ervan. Bernard Kouchner is nooit ver weg. ‘Voor mij gaat het boek over: wat doe je met je leven, en: de toeval van de geboorte. Je kunt er niets aan doen waar je geboren bent, het gaat erom wat je doet met de kansen die je hebt. Marcus, kind van joodse vluchtelingen, staat tegenover de blinde, gehandicapte Ndidi die eigenlijk nul kansen heeft – maar die uiteindelijk zijn kansen neemt.’

U heeft een palet aan uitingen: in de wetenschap, publicaties in kranten, essays, columns, tv. Waarom was het eigenlijk nodig om een roman te schrijven?

‘De continuïteit tussen wetenschap, non-fictie en fictie is voor mij sterker dan de discontinuïteit. Voor mij hoort het allemaal bij elkaar. Het bijzondere aan een roman is dat je andere levens en mensen een stem kunt geven. Je kunt ambivalenties beter tot uitdrukking brengen.’

Welke ambivalente thema's kon u hierin kwijt?

'De wetenschap heeft een aantal dogma's die rigide zijn. Waarom is iemand ziek? Dat zijn natuurlijk vragen die wij ons ook stellen – en daarop kun je een wetenschappelijk antwoord geven. Je kunt zeggen: genetische aanleg, of: er is een pathogeen. Maar context speelt evenzogoed een rol. Genezing van het lichaam is maar één kant van de zaak; in Afrika speelt bijgeloof een rol, en is de grens tussen hekserij en geestesziekte fluïde.'

Hekserij, bijgeloof wordt tamelijk hard beschreven, net als de Afrikanen die daarin geloven.

'Zo ziet Marcus het, en de andere westerlingen. Ik heb er geen karikatuur van willen maken, maar evenmin een politiek correct boek. Er zitten positieve kanten aan bijgeloof – zoals sociale cohesie, maar ook bijvoorbeeld een negatieve houding tegenover tweelingen – dat zijn reële situaties. Het krijgen van tweelingen wordt gezien als een soort vloek. Ze worden niet geaccepteerd, soms doodgehongerd of één van de twee wordt weggegeven. Een menstruerende vrouw moet buiten het dorp gaan zitten – dergelijke situaties heb ik zelf gezien. Met de verstedelijking van Afrika wordt dit minder, maar bijgeloof speelt een grote rol.'

Een afgelegen missiepost, het oerwoud, de Afrikanen beschreven als één groep – de ander, daarmee weerklinkt de echo van het duistere Heart of Darkness van Joseph Conrad.

'Het is jaren geleden dat ik het las. Wel heb ik bewust de sfeer van doem willen oproepen, met de rivier, het oerwoud. Rivieren zijn van groot belang in het Afrikaanse landschap, ik ken het van de Congo en de Niger. Door de rivier op te voeren als personage wilde ik recht doen aan de complexiteit van de situatie. Hoe de mens zijn nietigheid ervaart in een vijandige omgeving. Rivier is ook de symbolische en letterlijke gever van leven, neemt ook levens, er worden krachten aan toegekend, zij is onvoorspelbaar, er zitten monsters in. Niet alleen de rivier, de hele natuur speelt een belangrijke rol.'

Eigenlijk is het boek één groot pleidooi voor engagement.

'Al mijn boeken gaan over engagement. Alle personages in dit verhaal hebben idealen, maar geen ervan is echt succesvol in het najagen ervan. Maar idealisme gaat over meer dan succesvol zijn. Het gaat over de poging op zich, de weg is belangrijker dan het doel. Het gaat over je zorgen maken of je betrokken voelen bij dingen die groter zijn dan jezelf en groter dan het hier en nu. Juist bij idealisme is het doel per definitie onbereikbaar. Maar het dwingt je om na te denken over wat je doet in je leven. En dat is uiteindelijk wat Marcus in Afrika doet. Ik denk dat we idealisme nodig hebben. Een leven zonder idealisme, op wat voor schaal dan ook, lijkt me een arm leven. Maar... er zitten ook negatieve kanten aan.'

Zoals?

'Het is niet zo dat je het morele gelijk hebt en boven fouten verheven bent als je op je idealisme kunt beroepen. Kijk naar

'Wat je zou willen is meer verantwoordelijkheid dáár leggen'

de hele Oxfam-discussie. In feite is het juist zo dat naarmate je je met meer hooggestemde idealen ergens instort, dat het des te moeilijker is daar helemaal zuiver in te blijven. Omdat er altijd andere kanten aan zitten. Ik denk aan de mensen die oprecht als vrijwilliger willen komen helpen of een wees willen adopteren: het is precies dat vrijwilligerstoerisme dat misschien nog wel idealisme heet en misschien ook wel zo voelt, maar niet per se een positief effect heeft.'

Heeft het wangedrag bij Oxfam en andere hulporganisaties u overigens verbaasd?

'Nu komt het naar boven, waarschijnlijk versterkt door de #MeToo, maar mensen in het veld wisten al langer dat er dingen gebeurden die niet door de beugel konden. Ik denk dat er nu een discussie zal loskomen die verder gaat dan alleen seksuele uitbuiting, maar over de hulpindustrie als geheel. Ik denk dat het goed is dat de discussie gevoerd wordt, maar het heeft me niet heel erg verbaasd, al wist ik niets van de details. Soldaten op vredesmissies, misstanden bij UNHCR, dat weten we allang. Het is een uitermate treurige zaak en helemaal niet goed voor de issues waar we het over hebben.'

Wat is er overgebleven van uw eigen idealisme ten aanzien van Afrika?

'Mijn idealisme heb ik nog, natuurlijk. Kijk, wat ik als 16-jarige dacht – mensen kunnen redden van de hongersnood – dat lukt slechts incidenteel. Structurele oplossingen zijn moeilijker te realiseren. Wat je zou willen is meer verantwoordelijkheid dáár leggen. Dat is vaak lastig, met een overheid die zwak of corrupt is, of er is te veel instabiliteit. Het gaat nog zeker een generatie duren voordat dit verbetert. Toch gebeuren er ook goede dingen. We leiden hier in Wageningen vele Afrikanen op, het is mooi om te zien dat, bijvoorbeeld de huidige rector van de universiteit van Addis Abeba en ook de landbouwminister van Ethiopië door ons zijn opgeleid. Ze kwam hier studeren en gingen terug. Dat is een manier van opbouwen.' ■

web

Meer over dit onderwerp vindt u onder dit artikel op medischcontact.nl/artikelen.